

**Zeytun bitkisi altında istifadə olunan üzvi gübrələrin
torpaqda qida maddələrin dinamikasına təsirinin öyrənilməsi (2005-ci il)**

№	Variantlar	Dərinlik (sm)	Udulmuş ammonyak N/NH ₄ mq/kg	Nitrat azotu N/NO ₃ mq/kg	Mütəhərrik fosfor P ₂ O ₅ mq/kg	Mübadiləvi kalium K ₂ O mq/kg	Humus %
1	Nəzarət	0-20	19,4	5,1	15,0	330	1,0
		20-40	8,2	4,8	10,3	270	
2	Peyin 20 t/ha	0-20	23,3	6,6	18,3	390	1,4
		20-40	18,1	6,0	14,9	340	
3	Abşeron kanalının lili 20 t/ha	0-20	23,7	7,9	19,6	420	1,5
		20-40	13,3	7,1	11,3	350	
4	Abşeron kanalının lili 40 t/ha	0-20	27,5	8,7	27,7	460	1,7
		20-40	12,9	8,0	14,5	410	
5	YSQQ 20 t/ha	0-20	24,6	8,9	28,8	540	1,8
		20-40	20,1	8,2	13,1	500	
6	N ₁₀₀ P ₆₀ K ₁₂₀ (20t peyinə ekv.)	0-20	21,2	7,4	26,5	480	1,5
		20-40	12,3	7,1	11,0	420	
7	N ₅₀ P ₃₀ K ₆₀ + Abşeron kanalının lili 20t/ha	0-20	29,9	6,9	26,9	520	1,6
		20-40	16,8	6,3	10,0	490	
8	«Abşeron» kompostu 20t/ha	0-20	33,5	9,5	25,8	510	1,9
		20-40	18,8	9,0	11,4	440	

Üzvi maddə ilə zəngin olan Abşeron kanalının lili-
nin torpağa təsirindən mütəhərrik fosforun miqdarı 0-
20 sm torpaq qatında nəzarətə nisbətən artmış və 12,7
mq/kg təşkil etmişdir.

Zeytun bitkisi üçün vacib olan mübadiləvi kaliu-

sinə şərait yaradır.

Deyilənlərə əsalanaraq belə nəticə çıxarmaq olar
ki, üzvi gübrələrin istifadəsi iqtisadi cəhətdən qənaətli,
aqronomik cəhətdən isə zəruri və əvəzolunmazdır.

ƏDƏBİYYAT

1.Q.M.Məmmədov, V.İ.Cəfərov "Bitkilərin həyatında mineral qida elementlərinin rolu", "Elm", Bakı 2006-cı il s. 4-9 2.Zamanov P.B.,
Əliyeva A.P. "Yerli üzvi tullantılardan biokonversiya üsulu ilə yeni növ üzvi gübrələrin alınması və səmərəliliyi", "Azərbaycan təbiəti" jurnalı
№ 2-3, Bakı 2001-ci il, s. 17-20 3.Алиева А.П. "Органические удобрения и их роль в повышении плодородия почвы", журнал "Агрохи-
мическая наука Азербайджана" № 1-2, Баку 2001 г. с. 28-31 4.Пашаев Р.А. "Изучение влияния ила Абшеронского канала на плодородие почв, рост развитие и урожайность подсолнечника", Материалы II съезда Общества Почвоведов Азербайджана том X, г. Баку
2005 г. с. 314-319

AQRAR BÖLMƏDƏ STRUKTUR DƏYİŞİKLİKLƏRİNİN İQTİSADİYYATA TƏSİRİ

A.B.ƏLİYEV

Son on ildə Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyy-
atında, o cümlədən, aqrar bölməsində baş vermiş
müsbət hadisələrdən biri də bunlarda baş vermiş struk-
tur dəyişikliklərindən, 90-cı illərin birinci yarısında baş
vermiş mənfi dəyişikliklərin aradan qaldırılmağa başla-
masından ibarətdir.

Lakin bu müsbət meyillərin inkişaf sürətini, onla-
rın bütün aqrar infrastrukturunda qarşılıqlı, hərtərəfli
olmasını hələ də qənaətbəxş hesab etmək olmaz. Bütün
infrastructure miqyasında bu proses bir qədər ziddiyyət-
li baş vermiş, qeyri-sabit xarakter daşmışdır.

Aqrar sahədəki infrastrukturdan danışarkən, hər
şeydən əvvəl, kənd təsərrüfatının iki başlıca bölməsi -
heyvandarlıq və bitkiçilik sahələrinin normal fəaliyyət
göstərmələri üçün lazım gələn müxtəlif xidmətedici sa-
hələrin, hər şeydən əvvəl TT-nin vəziyyəti, onların nə
dərəcədə inkişaf edə bilməsi başa düşülür. Bu deyilənlər
isə aparılan tədqiqatın, həmçinin ASK-yə daxil olan fə-
aliyyət növlərinin vəziyyətinin təhlilinə də nüfuz etməli-

dir. Ona görə də əvvəlcə kənd təsərrüfatının struktur
xüsusiyyətlərinə nəzər salmalı, sonra isə ona daxil olan
elementlərin vəziyyətini araşdırmalıyıq.

Beləliklə, əvvəlcə heyvandarlıq və bitkiçilik sahə-
lərinin bir-birini və digər iqtisadi sahələrin inkişafını
necə şərtləndirdiyinə ümumi nəzər salaıq.

Bu təsir isə hər şeydən əvvəl əhalinin və bütün iq-
tisadi sahələrin işçilərinin və onların ailələrinin kənd tə-
sərrüfatı mənşəli qida məhsulları, geyim və məişət şey-
ləri ilə təmin olunmasında da özünü göstərir. Məs., ölkədə
mövcud olan toxuculuq, yaxud ayaqqabı fabriklə-
rinin normal, müntəzəm işləyə bilmələri və əhalinin pal-
tara, ayaqqabıya olan tələbatını normal ödəyə bilmələri
üçün ölkədə kəmiyyət və keyfiyyət (sortluluq) cəhət-
dən müəyyən dərəcədə pambıq, yun dəri və s. istehsal
olunmalıdır. Əgər bu miqdarın bu və ya digər həcmi
ölkə özü istehsal etməyə qadir deyildirsə, onda bu həcm
xaricdən gətirilməli, ölkə həmin dərəcədə xaricdən asılı
olmalıdır. Belə şəraitdə isə iqtisadiyyat daim normal,

Azərbaycanda əhalinin ərzaq tələbatının yerli istehsalla ödənilməsi səviyyəsi

Məhsul növləri	Ticarət vasitəsilə satılmışdır					Ölkə üzrə istehsalın həcmi			
	1988	1990	1995	2000	2004	1990	1995	2000	2004
Ət və ət məhsulları (ət hesabı ilə ton) min ton	184,7	156,9	106,1	137,9	170,9	175,5	82,0	108,7	143,7
Mal-qara yağı min ton		52,1	18,7	34,2	54,0				
Bitki yağı		4,5	14,4	18,3	26,4	5,8	11,7	10,9	54,4
Süd və süd məhsulları (süd hesabı ilə) min ton	1067,0	349,6	247,7	303,4	401,5	970,4	826,5	1031,1	12,137
Taxıl məhsulları (un hesabı ilə) min ton		905,3	854,3	893,9	1016,1	1417,3 (1988)	864,2	1540,2	2057,8
Kartof, min ton		170,1	154,5	231,5	324,1		846,1	769,0	930,4

sabit inkişaf edə bilməz.

Eyni sözləri əhalinin ərzağa olan tələbatını ödəmək üçün lazım gələn ət, süd, yumurta istehsalı zərurəti, onları xammal kimi istifadə edən zavod və fabriklərin tələbatı haqda da söyləmək olar.

Cədvəldəki məlumatlardan göründüyü kimi, 1990-cı ildə məhsulların istehsalı onların istehlakından (satışından) daha çoxdur. Bu artıq hissə isə ixraca gedə, ehtiyat kimi saxlanıla və s.-yə istiqamətlənə bilər.

Sonrakı illərdə vəziyyət kökündən dəyişir: istehsal kəskin sürətdə azalır və istehlakın (satışın) tələbatını ödəmək üçün kənardan mal idxal etməli oluruq. Belə ki, əgər 1990-cı ildə ət, süd, taxıl və onların məhsullarının istehsalı (175,5 min ton; 970,4 min ton və 1417,3 min ton) satışın həcmindən (uyğun olaraq 156,9 min ton; 349,6 min ton və 905,3 min ton) uyğun olaraq 18,6 min ton; 575,8 min ton və 512 min ton artıq idisə, sonra, məs. 1995-ci ildə əksinə, ət və ət məhsulları istehsalının həcmi onların satışından 24,1 min ton azdır. Doğrudur, süd və süd məhsullarının, taxıl məhsullarının həcmi hələ də satışdakından çoxdur, lakin indi, əvvəla, əhalinin sayı, bazarın tələbatı daha çox artmışdır; ikincisi, indi ərzaq məhsullarının idxalı xüsusi əhəmiyyət kəsb etmiş, hətta milli istehsalı da kölgədə buraxmışdır.

Aqrar bölmədə göstərilən məhsullarının istehsalının azalması öz əksini bütün iqtisadiyyatda, sənayenin (xüsusilə kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı ilə məşğul olan yeyinti və yüngül sənayedə) ciddi struktur dəyişiklikləri baş verməsinə, bəzi ipək, bir sıra meyvə-tərəvəz konservləri və s.-nin) hətta müəyyən müddətdə tamam dayanmasına səbəb oldu. Belə dəyişikliklər, təbii ki, öz əksini istehlakda da (satış) tapmaya bilməzdi. Doğrudur, idxal hesabına istehlak ilk baxışdan kəmiyyət cəhətdən demək olar ki, dəyişilməz görünür, yaxud az dəyişir. Lakin kəmiyyət cəhətdən az dəyişiklikliyə uğramış istehlakın (satışın) keyfiyyətində dərin dəyişikliklər baş vermişdir. Əvvəla, istehlakın başlıca olaraq idxala əsaslanması ölkəmizin kənardan asılılığını artırmış, dünyadakı bazar konyukturasının dəyişikliklərini əhalinin istehlakının kəmiyyət və keyfiyyət üçün ciddi amilə çevirmişdir.

İkincisi, xaricdən aldığımız istehlak (xüsusən ərzaq) mallarının ekoloji keyfiyyəti aşağı olmaqla, çox vaxt ərzaq təhlükəsizliyinə cavab vermir.

Nəhayət, üçüncü mühüm təsir aqrar bölmədəki bir sıra məhsulların istehsalı və emalı sahəsində məşğuliyyətin azalması, əhalinin xeyli hissəsinin əmək gəlirlərindən məhrum olması ilə əlaqədardır. Bir sıra mənfəi sosial nəticələrə gətirən bu amilin səbəblərinin tezliklə aradan qaldırılması iqtisadi siyasətimizin ən mühüm vəzifəsi olmalıdır.

Bebliklə, kənd təsərrüfatının strukturu və bu

struktura daxil olan elementlərin həcmində dəyişməsi dinamikası bazarın həcmində və strukturuna ciddi təsir göstərir. Yəni, çatışmayan kənd təsərrüfatı məhsulları xaricdən idxal olunmalıdır, onun xüsusi çəkisi və struktur xüsusiyyəti də məhsulun mühümlüyündən, nə qədər çatışmamasından asılıdır. Deməli, ticarətin özünün də strukturunda dəyişikliklər baş verir.

Lakin göstərilən kateqoriyalı məhsullardan danışarkən daha bir xüsusiyyəti qeyd etməmək olmaz. Bəzi məhsulların istehsalı satışdakından xeyli çox olsa da, onların satışdan artıq olan hissəsi çox az ixrac olunur, yaxud istehsalın həcmi az olduğu halda onun müəyyən hissəsi ixracata da gedir. Bu sonuncu hal baxışda məntiqsiz görünə bilər, iqtisadi siyasətin qarşıda qoyduğu bəzi xüsusi halları yada salsaq, onda burada müəyyən məna olduğunu, bəzən həm idxal, həm də ixrac etmək lazım gəldiyini başa düşmək olar. Əvvəlinci hala gəldikdə isə (məhsulun xeyli artıq istehsal edilməsi, lakin ixraca getməməsi, yaxud az getməsi) onu göstərir ki, bu məhsulun xeyli hissəsi əhaliyə satış kanalı vasitəsilə yox, öz həyatı şəxsi təsərrüfatının məhsulunun mənimsənilməsi şəklində yəni ticarətdən kənar kanalla çatır, istehlaka qəbul olunmur. Ona görə də qeyri-əmtəə şəklində mənimsənilən məhsullar hesabına baş verən bu istehlakın həcmi statistik məcmuələrdəki satış göstəricilərinə daxil olmur. Bazar infrastrukturunu üçün əsas ən təsirsiz qalan bu istehlak resursları əhalinin öz istehlakının həcmi və strukturu, onların kəmiyyət və keyfiyyəti üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Bu xüsusən pul gəlirlərinin aşağı olduğu əhali təbəqələri və işsizliyin artdığı, depressiya dövrləri üçün söyləmək daha çox yerinə düşür. Əgər süd və süd məhsulları, kartof, taxıl və digər ərzaq növlərinin istehsalının satışın həcmindən 2-3 dəfədən çox üstün olduğuna nəzər salsaq daha çox nəzərə çarpar. Məlumdur ki, kənd yerlərində, hətta şəhər ətraflarında belə əhali içərisində bir çoxları (kənd yerlərində demək olar ki, hamı) südlük və ətlik mal-qara, ev quşları saxlayır, bostan bitkiləri becərir və s. yolu ilə öz istehlakının xeyli hissəsini pul xərcləmədən ödəyir. Bazara və onun strukturuna müsbət bir təsir göstərməyən bu özəl sektor istehlakın taleyi, sosial gərginlik yaranmaması üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Cədvəl 2.

	1990	1995	2000	2003	2004
Bütün əmtəə dövriyyəsi, o cümlədən:	100	100	100	100	100
Qeyri-ərzaq məhsulları	53,13	24,95	31,74	33,30	33,66
Ərzaq malları Onlardan	46,87	75,05	68,26	66,70	66,34
-ət və quş	6,87	11,92	11,42	11,16	10,29
-kərə yağı	4,01	4,22	3,25	2,96	2,90
-süd və süd məhsulları	0,95	2,19	0,96	0,99	3,24
-yumurta	0,65	2,00	1,00	0,89	2,82
-çay	0,93	1,19	1,15	1,11	1,11
-tərəvəz	4,38	8,14	9,25	11,18	5,44
-meyvə, giləmeyvə, qarpız	5,46	8,85	8,83	11,90	11,93
-kartof	1,95	6,04	2,84	2,79	2,62

Ölkənin regional ərazi baxımından yanaşsaq, dağ rayonları (bazar münasibətlərinin nisbətən zəif inkişaf etdiyi yerlərin əhalisi) bazardan kənar (həyətəyən təsərrüfatdan alınan) məhsul hesabına öz tələbatının daha çox hissəsini ödəyir. Deməli, bu regionların əhalisi, şəhər ətrafı və digər yaşayış məntəqələrində isə ərzaq məhsulları əkib-becərərək, onunla öz tələbatının müəyyən hissəsini ödəyən əhali qrupları bazar infrastrukturunun formalaşmasında zəif iştirak edir, ona görə də bazara zəif təsir göstərə bilirlər.

Deyilənlərdən əlavə, həmin göstərilən amillər əmtiəlik kənd təsərrüfatı istehsalının strukturuna, onun vasitəsilə isə bazar infrastrukturuna təsir göstərir. Başqa sözlə, əgər kənd təsərrüfatı sahələri içərisində əmtiəlik məhsul növlərinin xüsusi çəkisi yüksək olarsa, bu sahə bazara daha çox məhsul göndərə bilər, belə məhsulun bazardakı xüsusi çəkisi də nisbətən yüksək olar, bazardakı tələb və təklifə də o qədər yüksək təsir göstərir.

Statistik məlumatlara görə, Azərbaycan Respublikasının əmtəə dövriyyəsində ərzaq mallarının və ona daxil olan kənd təsərrüfatı mallarının xüsusi çəkisi dinamika son on beş ildə cədvəl 2-dəki kimi dəyişmişdir.

Göründüyü kimi, əmtəə dövriyyəsi daxilində ərzaq mallarının xüsusi çəkisi 1990-cı ildə 47%-dən də az olduğu halda, artıq beş ildən sonra 75%-dən də çox qalxmışdır, uyğun olaraq qeyri-ərzaq mallarının xüsusi çəkisi 1990-cı ildəki 53,19%-dən 1995-ci il 24,95%-ə, 2000-ci ildə yenidən bir qədər yüksələrək 31,74%-ə, 2004-cü ildə - 33,36%-ə çatmışdır. Burada ən diqqətə layiq cəhət isə 90-cı illərin əvvəllərində ərzaq və qeyri-ərzaq mallarının satışında kəskin əks istiqamətli dəyişikliyin baş verməsidir. Alman statistiki E.Engelin aşkar etdiyi qanunauyğunluğa əsasən, bu, əhəlinin həyat səviyyəsinin pisləşdiyini göstərir. Doğrudan da, bu dövrdəki qiymətlərin bədnam liberallaşması, radikal "bazar iqtisadçıların" həyata keçirməyi məsləhət bildiyi "şok terapiyası" siyasəti nəticəsində istehlak mallarının kəskin bahalaşması, yüksək inflyasiya əhəlinin həyat səviyyəsinin kəskin aşağı düşməsinə, onun yalnız ən zəruri olan (ərzaq) malların satın almağa zorla pul çatdırı bilməsinə səbəb oldu. Belə vəziyyət bütün iqtisadiyyata da mənfi təsir göstərirdi.

Əgər ərzaq məhsullarının struktur dəyişikliklərinə

diqqət yetirsək, onun da keyfiyyətə pisləşdiyini görürük. Doğrudur, cədvəldən ən mühüm qida məhsulları olan ət və kərə yağı satışının xüsusi çəkisinin bir qədər yüksəldiyini görürük. Lakin bu, əvvəla, ən çox gəliri olan əhəli təbəqəsinin həmin məhsulların istehlakındakı xüsusi çəkisinin artması sayəsində baş verir. Məs., istehlakın desillər üzrə vəziyyətinə baxsaq görürük ki, hətə artıq vəziyyətin xeyli yaxşılaşdığı 2002-ci ildə belə ən az gəliri olanların il ərzindəki ət və ət məhsullarının istehlakı 14,5 kq olduğu halda, ən çox gəliri olanlarınkı bundan iki dəfədən də çox, yəni 35,2 kq olmuşdur. Beləcə, kəskin fərq bütün əsas ərzaq məhsullarının istehlakında görünür. Halbuki, əsas "kasıb qidası" olan çörək və un məhsulları istehlakı birincilərdə ikincilərə nisbətən cüzi miqdarda - 1,3 dəfə artıq olmuşdur (bu fərq isə yəqin ki, un məmulatlarının çox olan ən çox gəliri olanların hesabına bir qədər zəifləyir). Məs., birinci qrupun ərzaq məhsullarına xərci 79% olduğu halda, ən çox gəliri olanlarınkı 48% təşkil edir, bu isə sonuncuların daha yüksək imkana və həyat səviyyəsinə malik olduqlarını göstərir. İstirahət və mədəniyyət xərcləri bunlarda əvvəlcilərləkindən 4 dəfə çoxdur (1:4).

İkincisi, kərə yağı kimi son dərəcə mühüm qida məhsulunun satışının (və deməli, istehlakının) aşağı istiqamətdə düşməsi (4,01%-dən 2,96%-ə) xarakterik, ciddi sosial nəticəsi olan bir haldır (məs., vərəm xəstəliyi məhz belə amillərə görə sosial xəstəlik hesab olunur).

Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının strukturundakı dəyişikliklər bazara və istehlaka birbaşa (heyvandarlıq və bitkiçilik məhsullarının bazarda az və ya çox təklif olunması yolu ilə) yox, həm də onun xammalla təmin etdiyi sahələrin məhsulunun istehsal və bazardakı təklifi şəklində də özünü göstərir. Müasir şəraitdə əmtiəlik faizi yüksək olan və öz istehlakına nisbətən az sərf olunan sahələrin (çay, günəbaxan bitkilər, pambıq və s.) inkişaf etdirilməsi bazara da daha çox birbaşa, yaxud dolayı təsir göstərir. Bu cəhətdən yeyinti və yüngül sənaye sahələrinin kənd təsərrüfatından asılılığını xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Məs., bir sıra hesablamalara görə, meyvə-tərəvəz konserv istehsalına sərf olunacaq hissənin xüsusi çəkisi getdikcə artmalıdır. Əgər 2001-ci ildə konserv istehsalına yönələn meyvələrdən 4,14%-i 2005-ci ildə 19,41%-i, 2010-cu ildə 24,5%-i, 2015-ci ildə 27,3%-i, tərəvəzdən isə uyğun olaraq 1,0%-i, 21,3%-i, 22,9%-i və 25,0%-i emala sərf olunmuş və olunmalıdır. Ona görə də meyvəçilik və tərəvəzçilik inkişafı meyvə-tərəvəz konserləri istehsalı sahələrində həmin göstəricilərə nail olmağın əsasını təşkil edir.

Kənd təsərrüfatı mənşəli qida məhsullarının və sənaye xammallarının həcmünün artırılması aqrar bölmədə sahə strukturunun təkmilləşdirilməsi bu sahənin maddi-texniki bazasının yüksəldilməsindən, işçilərin maddi stimullaşdırılmasından və kəndin sosial inkişafının yüksəldilməsindən əlavə, xeyli dərəcədə aqrar elminin inkişafı səviyyəsindən də asılıdır. Təəssüf ki, bu cəhətdən biz hələlik irəlidə yox, geridə qalmış ölkələr səviyyəsindəyik. Kənd təsərrüfatına yönəlmiş investisiya

qoyuluşlarına gəldikdə, onun xüsusi çəkisi və istifadə faizi 1990-cı ilə nisbətən xeyli aşağı düşmüşdür. İstifadəyə verilən əsas fondlar haqqında da eyni sözlər söyləmək olar. 3 Məs., ümumdaxili məhsulda kənd təsərrüfatında tədqiqatlara dövlət investisiya qoyuluşunun xüsusi çəkisinə görə Azərbaycan Respublikası göstərilən ölkələr içərisində axırıncı yerdə gəlməklə, digər ölkələrdən çox uzaqda durur - 0,042%. Halbuki, inkişaf etmiş ölkələrdə bu göstərici 2,50%, Böyük Britaniyada 3,80%, ABŞ-da 2,22%, Çin Xalq Respublikasında 0,42%, Rusiyada 0,25%. və s. təşkil etmişdir. Keçən əsrin 90-cı illərində müstəqillik qazanmış respublikamız keçmişdəki mərkəzləşdirilmiş planlı-inzibati sistemdən demokratik prinsiplərə və azad bazar münasibətlərinə əsaslanan yeni təchizat sisteminə keçməyə başlamışdır.

Azərbaycan Respublikasının islahat haqqındakı Qanununa və "1995-1998-ci ilrdə Azərbaycan Respublikasında dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsinin Dövlət Proqramı"na uyğun olaraq, kənd təsərrüfatının texniki təminat sistemi özəlləşdirilərək, xüsusi mülkiyyətə əsaslanan səhmdar cəmiyyətlərə çevrilmiş, bununla da yeni bir sistem əmələ gətirmişdir. Burada, əvvəla, istehsal-texniki təyinatlı məhsulların təchizatı ilə məşğul olan müəssisələr öz Əsasnamələrinə görə bazar iqtisadiyyatına uyğun olaraq fəaliyyət göstərirlər. Əsasnamədə göstəriləyi kimi, rayon "Aqrotexservis" Səhmdar Cəmiyyətləri öz ərazilərində yerləşən təsərrüfatlar üçün mülkiyyət formasından asılı olmayaraq bir sıra funksiyaları yerinə yetirməlidirlər. Vəziyyəti düzəltmək üçün, zənnimizcə, aqrar sahədə aşağıdakı tədbirlərin görülməsi zəruridir:

Əvvəla, rayon "Aqrotexservis" Səhmdar Cəmiyyətləri və bazaları, kəndli (fermer) təsərrüfatların və digər kənd təsərrüfatı müəssisə və təşkilatlarının (onların sifarişlərini nəzərə almaqla) traktor, avtomobil, maşın və avadanlıqlarla, eləcə də kənd təsərrüfatı istehsalı və

tikintisi üçün lazım olan maddi-texniki vasitələrlə təmin edilməsi;

ikincisi, aqrar təsərrüfatların maddi-texniki bazasının daha da möhkəmləndirilməsi məqsədilə orada anbarlar, təmir-xidmət müəssisələri və s. obyektlərin tikilməsi, istifadəyə verilməsi işində bilavasitə iştirak etmək;

üçüncüsü, məhsul göndərənlər və istehsalçılar arasında səmərəli təsərrüfat əlaqələrinin yaradılması;

dördüncüsü, kənd təsərrüfatı müəssisələrində istifadəsiz qalmış, passiv əsas vasitələrin, normadan artıq material və məmulat qalıqlarını aşkar edib, onların ehtiyacı olan təşkilatlara satışına aid işlərin həyata keçirilməsi, ebcə də təsərrüfatlarda yığılıb qalan və lazım olmayan vasitələrin komissiyon ticarətinin təşkil edilməsi;

beşincisi, kənd təsərrüfatını, bütün mülkiyyət formalarından olan müəssisə, təşkilat və idarələrini traktor, avtomobil və kənd təsərrüfatı maşınlarının ehtiyat hissələri ilə təchiz edilməsi;

altıncısı, kənd təsərrüfatı istehsalının modernləşdirilməsinə, yüksək məhsuldarlıqlı texnika və texnologiyalarla elmin və qabaqcıl təcrübənin nailiyyətbrinin tətbiqinə kömək göstərməsi;

yeddincisi, aqrar sahədəki istehsalın kompleks mexanikləşdirilməsini həyata keçirmək, traktorların kənd təsərrüfatı maşınlarının və heyvandarlıq fermalarında istifadə olunan avadanlıqların təmirini, onların hərtərəfli texniki xidmət göstərilməsinin təşkili;

səkkizincisi, kənd təsərrüfatında əsas istehsal vasitəsi olan torpağın yaxşılaşdırılmasında, onun məhsuldarlığının yüksəldilməsində, bitkiçilik sahəsində ziyanvericilərə və xəstəliklərə qarşı mübarizə aparılmasında olan tədbirlər sisteminin işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi, digər mühəndis-texniki və istehsal xarakterli işlərin yerinə yetirilməsi, sahəyə lazımi nəqliyyat xidmətinin göstərilməsi qaydalarının təkmilləşdirilməsinə borclu olmuşlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Азербайджанская Республика. Государственная программа по снижению бедности и экономическому развитию. 2003-2005. Издательство "R. Novruz-94", Баку, 2003;
2. Программа производственной безопасности Азербайджанской Республики. Распоряжение Президента Азербайджанской Республики; Баку, 2 марта 2001г., №640;
3. Сельское хозяйство Азербайджана. Статистический еженедельник. Б., 2004;
4. Статистические показатели Азербайджана. Баку, 2005, раздел по сельскому хозяйству;
5. Хəlilov H.A. Aqrar iqtisadiyyatında sistem transformasiyasının modernləşdirmə şəraiti. B., 2005.;
6. Məmmədov C. Aqrar bölməyə maddi-texniki təminat və xidmət işinin təşkili. B., 2004.